

מידוע סילקנו את נגיב

חשב את עצמו כנראה, די חזק כדי שיעמיד את רצונו מעל לאינטרס של המולדת. הוא תבע, למעשה, שנוצב את תפקידו, נחזור לצבא.

הדבר לא נשאר סוד; נגיב עצמו סיפר על ההתפטרות לכל מי שנפגש איתו. כמה קצינים, ממיטב אנשי הצבא, אשר שמעו על כך, פנו אלינו והוזהרו אותנו לבל ניכנס לנגיב. הם איימו אף לאסור אותו בכוח ולהוציאו להורג. הדרך לפנינו הייתה ברורה.

שואלים אותנו: "מדוע, אם כן, הצגתם אותו כאליל בפני העם?" והתשובה היא: לא אנו עשינו זאת. להיפך, מפני שאין מאמינים באלילים ובשליטים יחידים עשינו את אשר עשינו. קחו למשל את מוסטפא אל-נחאס. כאשר ירש את מקומו של סעד נג'לה לפני שלוש שנה, היה איש גדול, מנהיג אמיץ ונערץ. אולם כאשר ראה את עצמו כ"אדם העומד מעל לכל — התנוון ונשבר, ואתו התנוונה אותה תנועה אדירה ששמה הופך.

נגיב לא היה בין אלה שהביאו את ההפיכה למצרים. גם לאחר שצורף למועצה לא היה לו הונק להתעסק ולדון בבעיות היסוד של העם. על אמת כמה וכמה לא יכול היה להיות מנהיגה של אותה הפיכה. אפילו גמאל עבד אל-נאסר, האיש שהתחזה — וימשיך להתחזה — את קו ההפיכה, ברצון אללה, אינו יחיד. הוא רק ראשון בין שווים. תנועתנו אינה תנועה של עריצות אישית. תנועתנו היא תנועה של "אנחנו" ולא של "אני".

מאת

סלאח סאלם

שר ההדרכה הלאומית וחבר מועצת ההפיכה

נאום ששודר ברדיו קאהיר שעות מספר לפני החזרת נגיב לכס הנשיאות ונקלט על ידי שרות העולם הזה.

למחרת הופיע המאמר במקום צנוע, כיאה לכתבה בלתי חשובה של עיתונאי זר. אולם הדבר נתאפשר רק אחרי ריב.

כעבור יומיים, העמיד את האולימטמוס שלו: או שנעניק לו סמכויות בלתי-מגבלות, או שהוא יתפטר. הוא

הדבר לא בא באופן פתאומי. כמעט מן החדש הראשון, לאחר ביצוע ההפיכה, נוכחנו לדעת — אני וחברי במועצת ההפיכה — כי עשינו משגה. מוחמד נגיב, האיש שבחרנו בו לסמל את תנועתנו בעיני העולם, היה רחוק מלהיות אותה דמות גדולה שחשבנו אותו תחילה.

אנו פתחנו גדולה בפניו את דלתות המועצה, קיבלנו אותו בכנות כאחד מאתנו. אולם רוחני והאווירה החברית ששררה בינינו, היו זרות לו. הוא גם החל להאמין בדבר התעמולה, ראה את עצמו יותר ויותר כמפקד, כראש-המועצה, לא כשותף. תבועותיו לקבל סמכויות נוספות נעשו תכופות יותר, גישתו אל המועצה צרה וקטנונית.

שערויה בלי סוף

יום אחד, למשל, דרש כי חברי המועצה יחולו מלהפגש עם שגרירים ונציגים זרים. הוא המנהיג המוכר, הכריז, ולא יתכן כי אחרים ינהלו את הקשרים עם העולם. אולם גנו התנגדנו, ולא בגלל הכבוד או ההתרברבות. כי לכל אחד מאתנו היה שטח פעולה משלו ולא היתה כל סיבה מדוע לא יטפל בשטח זה גם כאשר הדבר מצריך פגישות עם נציגים זרים. לבסוף הציע נגיב שנשאיר את כל יחסי-ההוץ בידי שר-ההוץ.

אולם איך יוכלו לקבל הצעה כזו? בכך היה נגיב יוצא מכליו כל פעם ששמע כי גמאל או מישהו אחר נפגש עם דיפלומט זר. השערוריות שהיה מעורר ביר שיבות-המועצה לא היה להם סוף והיינו נאלצים לבזבז זמן יקר על ויכוחים אלה.

לא היה זה גם השטח היחיד שהרבה לי התערב בו. אני זוכר כיצד, כאשר קיבלתי לידי את הנהלת ענייני השידור, דרש לכנס את כל עובדי השידור, לשאת בפניהם נאום על חובת-נאמנותם אליו. לעתים קרובות הייתי ממש משתגע ממנו. הוא היה מטלפן לפקידים נמוכים, נותן להם הוראות להכניס כל ידיעה זו או אחרת לתוך השידור, עובר על מחליט לפסול אותה. בגלל מעמדו ותפקידו, לא יכולתי לבטל את הוראותיו.

נכסתי לבית סוהר

פעולותיו הגיעו לממדים של שגעון גדלות ממש. הוא הרבה להופיע בכל מקום וכל פעם נשא נאום, שהיינו נאלצים לשדרו. הדבר הגיע לממדים כאלה שלמאזינים נאסו כבר לפתוח את הרדיו, למשל, לפני שלושה שבועות, כשהייתי כולי עוסק בניהול ענייני הבחירות בסודאן, יצא לביקור בנוביה על הגבול הדרומי, נשא שלושה נאומים ביום אחד. הארוך שבנאומים נמשך 76 דקות; ה"אחרים: 45 ו-30 דקה. כמוכן, תבע שישודרו מיד, אולם באותו יום נערכו חגיגות יום-המולד של הנביא ובשום אופן אי-אפשר היה להקציב זמן לנאומים. נתתי הוראה לדחות אותם עד למחרת היום.

כאשר חזר נגיב מביקורו הקים סערה אדירה. תבע אמילו לפטר אותי מתפקידי. יום אחד לא יכולתי לסבול יותר. הלכתי לבית-הסוהר הצבאי המרכזי, נכנסתי לתא קטן והסתגרתי שם. ידעתי רק שאני עייף ולא רציתי לראות איש יותר — כל זה שמעו על העניין והם באו לתא להוציאני ממנו ולהרגיעני. ידעתי שהם מצידם, סבלו שעות מפגיעותיו של נגיב במאמץ המ"שותף.

רדיפתו אחרי הפירסומת נמשכה ללא הרף. היא היתה מכוננת ליצירת תמונה מסוללת של חשיבותו, למשך אלו את כל האהדה העממית שהיתה נתונה למהפכה ול מבצעייה. הוא הקים מנגנון-תעמולה שלם, הקיף את עצמו בצילומים, היה מצייף את העתונות בצילומים וסיפורים על כל מעשה שעשה. הדברים הגיעו עד כדי כך שנגיב היה עורכם המעשי של העתונים במצרים. הוא היה מחליט לא רק איוה תמונה תורפס, אלא מה תהיה הכותרת, מה יהיה גודל האותיות — ובאיוה עמא תפורסם.

רצו לרצוח אותו

פעם הבהיל אותי עורך אל-אהראם: הוא קיבל מנגיב מאמר שנכתב על-ידי ג'ון גאנאר, הסופר האמריקאי הנווד, ואשר בראשו התנוססה הכותרת "נגיב — הדיקטטור החדש". נגיב תבע שהמאמר יפורסם במקום בולט, בעמוד הראשון של העתון. תחת אותה כותרת, "איני יכול לפרסם מאמר המכנה את נשיא מצרים כדיקטטור", אמר לי העורך בהתרגשות, בבקשו ממני להניא את נגיב מרדישתו.

* לא חבר המועצה. פאוזי, דיפלומט מקצועי, שימש נציג מצרים בארץ, לפני ההפיכה.

"עבד אל-נאסר"

בחדר כביסה קטן, שהותאם בקושי לצרכי מגורים, על גג בית ירושלמי בן שמונה קומות, ישב השבוע צעיר שחום, רזה ונמוך-קומה, שקוע בספר ערבי. ירוחם כהן, האדם היחיד בישראל שהכיר היטב את גמאל עבד אל-נאסר, למד את ספרו של ההיסטוריון הערבי אד-ז'ברטי על שדטון הממזכרים במצרים. הוא התפנה כדי לעסוק לחברי מערכת "העולם הזה" את הראיון הבא על ירדו לשעבר, הדיקטטור הנוכחי של מצריים.

ישראל, לתפור את מצרים תלויה יותר בסיוע הבריטי.

קיבלת את הרושם שהוא שונא את המשטר הפנימי?

לא שונא, אך מבין שהמדינאים המקצועיים לא יגיעו לשום תכלית. הוא ראה יפה את הניגודים החברתיים והמעמדיים, והבין שכאן צריך להיות שינוי דראסטי ובלתי פשרני.

ולא הרגשת שהוא שונא את ישראל?

אין לי ספק — וזה בסתירה להכרזות המיוחסות לו — כי אין הוא נוטר שנאה לישראל. הוא נהג במלחמה כספורטאי, ראה את המלחמה כספורט.

מה היה יחסו לשאר ארצות ערב? למשל, לירדנים?

זה היה אחד המיתרים שאהבתי לפרוט עליהם באותה שיחה ובעשרות השיחות שהיו בינינו אחר-כך. קל היה להבין את הרגשתו נוכח המצב המיואש של הכיכ, שעד שממול, בהרי חברון, ישבו הירדנים ולא עשו דבר. הצבעתי על השטח הירדני ושאלתי לדעתו על שותפו למלחמה, היושב בחיבוק ידיים. ראיתי שנושא זה מצית את הזעם בעיניו.

מה היה, לדעתך, תפקידו אז?

הוא היה מעין קצין-מודיעין חטיבתי. אך יש לציין שהיה איש-קרוב, שלחם ביד מרדכי גינאים והמשלט 105 ליד נגבה, שם נפצע. אחרי שהחלים חזר ותקף בראש פלוגה של נושאי-רבין את משלטי תל-מחאט, שהיו תפוסים בידי הפלמ"ח. היה לו כנראה גם תפקיד מיוחד, כי הוא נכח גם בפגישה בין יגאל אלון וסעיד טאהא.

אפיה התקיימה פגישה זו?

במשך גת. המצרים סירבו להיפגש בבית גוברין או בבאר-שבע שכבר היו בידינו, כי לפי רדיו קהיר היו שני המקומות עדיין בידי המצרים.

כמה פעמים ראית אותו מאז?

משך תקופת המצור, 15 או 20 פעם, לשם דיון בבעיות שונות. לאחרונה ראיתי בפברואר 1950, כשרכב ברכבת ירושלים.

האש. לא היה לי כל חשק לקבל כדור ישראלי בגב.

מי היו הקצינים?

אחד מהם היה רביסון (אג). הוא הציג את עצמו כגמאל עבד אל-נאסר.

מה היה הרושם הראשון שקבלת ממנו?

הוא היה גבוה, נאה, חייכני, אדיב מאוד. היה בו משהו מן הילדותיות. דיברתי עמו אנגלית. הוא דיבר בצורה חופשית, במבטא ברור.

מה היתה השיחה?

הצגתי את עצמי ואת תפקידי, הצעתי פגישה בין המפקדים. כתשובה קפץ גמאל ושאל: "האם ידובר על כניעה?" ענית שכל צד יסביר את התועלת בהמשך הקרבות. הוא אמר שאינו מוסמך לענות, ואחד מחבריו יצא לפלוגה להודיע לסעיד טאהא על הצעתנו. בינתיים ישבנו על תל קטן, התחממנו במשך שעות. הוא גם כיבד אותי ב"סיגריות.

על מה שוחחתי?

על הכל. דיברנו על הבעיות שהטרידו כנראה את שנינו, על המלחמה, על חלקה של בריטניה בה. אחר כך עברנו לשוחח על מצריים.

הוא לא אהב את הבריטים?

הבחנתי מיד שהאיש שונא את הבריטים מעומק נשמתו. נוכחתי שזוהי הנושא החביב עליו לשיחה, ולא התמצתי כל הזדמנות לחזור אליו. הוא ראה בבריטים את מקור צרותיה של מצריים, טען שקודם כל יש לפתור את בעיותיה של מצריים, את הבעיה הבריטית.

דיברתם גם על בעיותיה הפנימיות של מצריים?

כן. דיברנו על מצבה המעמדי והכלכלי. הוא הודה בגלוי שזוהי הבעיה המשנית שיש לפתור בה, שכל המדינאים המצריים הם פרו-בריטיים או שאינם מסוגלים לעמוד בפניהם. המלחמה היתה יומר פני-בפני

ראיון איוחך

עם ירוחם כהן

לשעבר נציג ישראל בוערת שכי-תת הנשק המצרית-ישראלית

האם היית מופתע כשקראת על הפיכתו של עבד אל-נאסר?

לא. בהחלט לא. כבר אמרתי קודם לכן כי עבד אל-נאסר הוא האישיות החזקה ביותר במצרים. נאגיב שימש כל הזמן כסמל בלבד. כל מי שעקב אחרי ההתפתחות בשנה האחרונה, ציפה כי גמאל יתפוס את מקומו של נאגיב.

מתי ראית בפעם הראשונה את עבד אל-נאסר?

יום אחרי כיבוש מבצר עיראק טואידן, בנובמבר 1948.

איך היה הדבר?

וגשתי על ידי מפקד-החזית, האלוף יגאל אלון, שרצה למנוע שפיכת-דם מיותרת על ידי פגישה בינו ובין סעיד טאהא. מספק הכיס המצרי.

איך עברת את הקו?

ניגשתי מצד משלטי עיראק אל-חאארב, בכביש בית-גוברין, במכונית משוריינת. עצרתי כ-800 מטר מעמדות המצרים, ומשם שידרתי ברמקול משך חצי שעה קריאות בערבית ובאנגלית משך קצין ישראלי רוצה להפגש עם קצין מצרי. לאחר זמן מה ראיתי שלושה קצינים מצריים במבואות הכפר, צעדתי לקראתם ברגל.